

“De openbare ruimte vertoont over

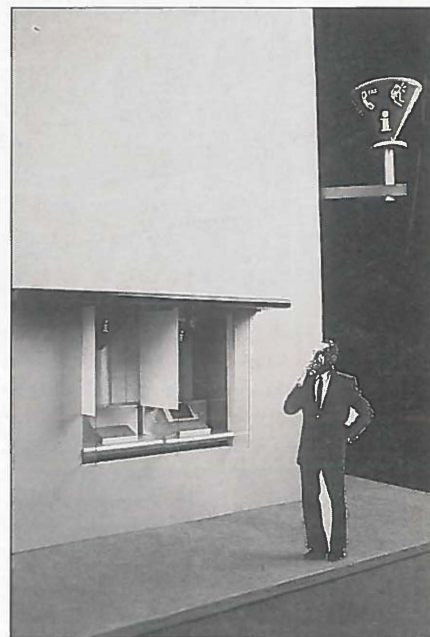
De inrichting van openbare ruimte krijgt steeds meer aandacht. Steeds meer voorzieningen maken aanspraak op een plekje in het straatbeeld. Een nieuwe aanpak en ontwerp moet voorkomen dat de openbare ruimte volgepakt wordt. Bovendien kunnen goede inrichting en vooral beheer de veiligheid van straat en plein bevorderen. De overheid heeft hierbij een grote verantwoordelijkheid, maar ook marktpartijen ontdekken het belang van goede openbare ruimte. Samenwerking komt dan ook steeds meer voor.

ROB VAN MAARSCHALKERWAART*

Bij de aanduiding of beschrijving van de inrichting van openbare ruimte zijn verschillende termen in gebruik, waaronder stadsmeubilair, straatmeubilair, public design, stedenbouwkundig micro-milieu en inrichting openbare ruimte. Het meest gebruikt zijn stadsmeubilair of straatmeubilair; in feite worden hiermee slechts de losse objecten aangeduid die op een geordende wijze in een openbaar toegankelijke omgeving worden ingepast om het gebruik van die ruimte te regelen. Om de samenhang van alle maatregelen in een omgeving te benadrukken, wordt in dit artikel de term ‘inrichting van de openbare ruimte’ gehanteerd.

STRAATBEELD

De inrichting van de Nederlandse openbare ruimte heeft de laatste jaren een enorme ontwikkeling doorgemaakt. Daarvoor zijn verschillende redenen aan te geven. Onder invloed van de slappe bodemgesteldheid en van het intensieve gebruik dat wordt gemaakt van de schaarse ruimte in ons land, is er sprake van bovenmatige ‘slijtage’ van de verkeers- en verblijfsruimte. Dit maakt een permanent en intensief onderhoud van die openbare ruimte noodzakelijk. Een tweede reden voor vernieuwing zijn maatschappelijke ontwikkelingen, op basis van nieuwe technische vindingen.

Openbaar mediapunt (OMP) voor openbare telecommunicatie, informatie en betaalfuncties; ontworpen in 1994 voor toepassing in het centrum van Amsterdam (ontwerp: ir M. van Huystee, in opdracht van dRO-Straatmeubilair Amsterdam). Bron: dRO Amsterdam

Op zich is dit niets nieuws, gezien de wijze waarop al in de vorige eeuw de nutsvoorzieningen als gas, water, riolering, elektriciteit en telefonie het straatbeeld zijn gaan beïnvloeden met de bijbehorende fysieke objecten als putten, transformator- en gas(druk)reducerstations, aansluitkasten en brandkranen, maar ook telefoocellen, openbare verlichting, bovenleiding voor de tram, verkeerslichtinstallaties en fontein. Deze ongebreidelde ontwikkeling resulteerde in de periode tussen de beide wereldoorlogen al in het onder één dak brengen van openbare gebruiksfuncties. Zo ook in het combineren van losse objecten aan palen en masten omdat er, onder invloed van de toenemende mobiliteit, toen al sprake was dat het meubilair in de weg ging staan. Wat hedentendage opvalt is de snelheid waarmee de technische vindingen en de daarmee samenhangende maatschappelijke vernieuwingen in de openbare ruimte worden geïntroduceerd.

KANTOOR

De overeenkomst van de inrichting van de openbare ruimte met de ontwikkelingen in de kantoorautomatisering en de inrichting van kantoorruimten is opmerkelijk: zonder het nog

De glas- en papierbakken bevinden zich ‘nog steeds in het stadium van prototype’. Bron: dRO Amsterdam

enkomsten met een modern kantoor”

maar zeer recent geïntroduceerde kopieerapparaat, de pc en de fax is in onze hoog ontwikkelde maatschappij al niet meer (rendabel) te werken. Behalve nieuwe vindingen en constructietechnieken spelen, evenals in de openbare verkeers- en verblijfsruimte, ook in de kantoorinrichting tal van maatschappelijke factoren een rol bij vernieuwing. Niet de techniek, maar deze factoren - van ARBO-wetgeving tot ontwikkelingen in mode en vormgeving - bepalen dat de gemiddelde levensduur van een bureaustoel slechts zeven jaar is en van een bureau maximaal tien tot twaalf jaar.

VISITEKAARTJE

Recente ontwikkelingen en trends in de inrichting, het aanzien en het beheer van de openbare ruimte worden door vergelijkbare invloeden en argumenten bepaald. Een belangrijke versnelling in deze ontwikkeling heeft zich ongeveer tien jaar geleden voorgedaan. Deze versnelling werd veroorzaakt door een aantal componenten. Deze waren ten eerste de bezuinigingen bij de overheid - de belangrijkste opdrachtgever in, en de beheerder van de openbare ruimte - en de mogelijkheden van exploitatie van het openbare domein met behulp van buitenreclame.

Bovendien groeide het besef dat ontwerp en beheer van de openbare inrichting het visitekaartje zijn van de overheid naar de bewoners, de bezoekers en de (potentiële) vestigers in hun gebied. Bezuinigingen op investering in, en op onderhoud en toezicht van de openbare verkeers- en verblijfsruimte zijn inmiddels, gezien de effecten op de werkgelegenheid, de groei van de kleine criminaliteit, de stimulans tot zwartrijden en het verlies aan geloofwaardigheid van de overheid door de verloederding van de openbare ruimte, voor een ieder een heilloze weg gebleken.

Als aanzet voor de ommekeer in het denken is een aantal gebeurtenissen aanwijsbaar: de introductie van met buitenreclame geëxploiteerdeabri's voor het openbaar vervoer, het gegeven dat verschillende ontwerpende disciplines de openbare ruimte tot hun werkterrein zijn gaan rekenen en het voorbeeld van Barcelona, dat aangeeft dat de inrichting van de openbare ruimte een niet te onderschatten cultureel aspect heeft.

VERTROETELN

Zo heeft de introductie van de nieuwe generatieabri's in Nederland in 1986 tot gevolg gehad dat de anonimiteit van het straatmeubilair werd opgeheven; er was ineens iemand

- een particulier - die de objecten vertroetelde en ook de verantwoordelijkheid ervoor opeiste. Tevens bleek dat de opnamecapaciteit, en dus de exploitatiemogelijkheid, aan buitenreclame beperkt is (al was het maar door de economische wet op de 'verminderde meeropbrengst'). In het begin van de jaren '90 heeft het denken over de openbare ruimte, in termen van exploitatie en kwaliteit, bij veel wegbeheerders geleid tot een meer bedrijfsmatige manier van benaderen van de aanpak van de openbare ruimte. Het besteden van ter beschikking gestelde budgetten moest worden vervangen door een integrale benadering waarbij alle mogelijkheden en gewenste kwaliteiten van de verkeers- en verblijfsruimte worden vastgesteld in een programma van eisen met inachtneming van het beschikbare budget. Met dat ruimtelijk programma worden, al of niet in samenwerking met particuliere ondernemers en producenten, dienstverlenende faciliteiten ontwikkeld, geïntroduceerd of geselecteerd uit het bestaande assortiment. De tijd van de handelsondernemingen en uitsluitend het aanbieden van (geïmporteerde) handelsprodukten is vervangen door het doelgericht ontwikkelen van produkten en diensten. De uitrusting van de openbare verkeers- en verblijfsruimte wordt nu vooral getoetst aan de criteria van de dienstverlening en op de benodigde informatie voor de gebruiker.

PROTOTYPE

Met het huidige denken over het milieu en de wetgeving tot het gescheiden inzamelen van afval (in de openbare ruimte!) is het verwonderlijk dat de zo'n tien jaar geleden geïntroduceerde glas- en papierbakken zich nog steeds in het stadium van prototype bevinden. Zij zijn in feite een voorbeeld van een niet meer dan goed bedoeld initiatief waarvan de uitkomst en de toekomst niet viel te overzien. Daarentegen maken de recente ontwikkelingen op het gebied van de micro-elektronica, informatica en datatransmissie het mogelijk om veel efficiënter om te gaan met de beschikbare openbare (transport)ruimte en het aanbieden van de daarbij benodigde of gewenste informatie. Recent in de openbare ruimte geïntroduceerde fenomenen als de regelbare carpoolstrook, de openbaar toegankelijke geldautomaten, de Greenpoint-telefonie en interactieve bewegwijzering zijn enkele voorbeelden van de nu al onontbeerlijke openbare faciliteiten voor gebruiker en beheerder.

Evenals in de jaren '20 blijven de introductie van nieuwe vindingen en de combinatie en

integratie van functies en objecten echter een absolute vereiste, wil de openbare ruimte aantrekkelijk en functioneel blijven.

* De auteur is werkzaam als coördinator Straatmeubilair bij de dienst Ruimtelijke Ordening (dRO) van de gemeente Amsterdam.

Functionele objecten op ordelijke en samenhangende wijze in openbare ruimten toegepast: Amsterdam Teleport. Bron: dRO Amsterdam